

ლიზინგის სახეები და მათი თავისებურებანი საბაზრო ეკონომიკის პირობებში

ბადრი დავითაია

ედ, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასისტენტი – პროფესორი

ფინანსური მენეჯმენტის თეორიაში ლიზინგის ეკონომიკური არსიდან გამომდინარე განასხვავებენ ლიზინგის შემდეგ სახეობრივ მახასიათებლებს: გამოსყიდვის ხარისხი (სრული ან არასრული ვადა ფიზიკური ცვეთის); ამორტიზაციის პირობები და ქონების ხარისხობრივი მახასიათებლები (გამოყენებაში ახალი ან არსებული). აღნიშნულის შესაბამისად განასხვავებენ ლიზინგის სამ სახეს: ოპერატიულს, ფინანსურსა და დასაბრუნებელს.

ოპერატიული ლიზინგი არის ფინანსური და ქონებრივ ურთიერთობათა კომპლექსი, რომლის დროსაც ახალი ან ექსპლუატაციაში არსებული ქონება გადაეცემა ლიზინგის გამცემის მიერ მოკლევადიან სარგებლობაში ლიზინგის მიმღებს. ოპერატიული ლიზინგის ძირითადი მახასიათებლები:

1. ლიზინგის ხელშეკრულება იდება იმ ვადით, რომელიც მნიშვნელოვნად მცირეა მოწყობილობის სასარგებლო მუშაობის პერიოდზე. ამიტომ არსებობს ასეთი ხელშეკრულებების მრავალგვარობა;

2. გარიგება შესაძლებელია ანულირებულ იქნას ნებისმიერ დროს როგორც ლიზინგის გამცემის (ექსპლუატაციის ადგილის, რეჟიმის და პირობების არდაცვის შემთხვევაში) მიერ, ასევე ლიზინგის მიმღების მიერაც (არენდით გაცემული ქონების არასათანადო ტექნიკური პარამეტრების შემთხვევაში ან თუკი არსებობს ანალოგიური, მაგრამ იაფი და უფრო მეტი წარმადობის მოწყობილობა);

3. ლიზინგის ობიექტებად გვევლინებიან ყველაზე უფრო მაღალი მოთხოვნის საინვენსტიციო საქონელი. როგორც წესი ეს არის მოძრავი ქონება: სატრანსპორტო საშუალებები, სამშენებლო ტექნიკა, სამთომომპოვებელი მრეწველობის მოწყობილობა და

ინფორმაციის ელექტრონული დამუშავების საშუალებები;

4. ლიზინგის გამცემის მიერ ლიზინგის ობიექტების შეძენა ხდება საკუთარი პასუხისმგებლობით ბაზრის კონიუნქტურის გათვალისწინებით. ამასთან, ლიზინგის ობიექტები მათ მიერ არის მთლიანად დაზღვეული.

5. ხელშეკრულების ვადის დასრულების შემდეგ ლიზინგის მიმღებს აქვს უფლება: დაუბრუნოს მონყობილობა ლიზინგის გამცემს; გაახანგრძლივოს ლიზინგის ვადა უფრო სასარგებლო პირობებით; შეიძინოს მონყობილობა ლიზინგის გამცემისაგან ოპციონის არსებობისას;

6. ლიზინგის გამცემი არ ღებულობს საკუთარი დანახარჯების ანაზღაურებასა და ნორმატიულ მოგებას ლიზინგის მიმღებისაგან სალიზინგო გადასახადების შემოსვლისას, არამედ ელოდება მათ დაფარვასა და მოგებას სხვა არენდატორებისაგან.

უმრავლეს შემთხვევებში ლიზინგის გამცემი უზრუნველყოფს ტექნიკურ მომსახურებასა და არენდით გაცემული ქონების რემონტს. სალიზინგო გადასახადები მოიცავს სამუშაო მდგომარეობაში მონყობილობის შენახვის დანახარჯებს და აქედან გამომდინარე დასავლეთის ზოგიერთ ქვეყნებში ოპერატიული ლიზინგი იდენტიფიცირდება მომსახურების ლიზინგთან.

განასხვავებენ ორი ტიპის ოპერაციულ ლიზინგს:

1. ცალკეული ლიზინგი, რომელიც გამოიყენება განსაკუთრებით არენდით გაცემული მონყობილობათა მსხვილი პროექტების მომსახურების დროს, ამასთან გათვალისწინებულია მონყობილობის ღირებულების მცირე სეგმენტის დაფინანსება. ღირებულების დიდი ნაწილის ანაზღაურება ხდება იმ კრედიტების ხარჯზე, რომელიც გაცემულია მესამე მხარის მიერ;

2. საკონტრაქტო ლიზინგი – გამოიყენება მანქანათა კომპლექსური პარკების, სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკისა და სამშენებლო ტექნიკის არენდით გაცემის დროს იმ პერიოდით, რომელიც არსებითად მცირეა მომსახურების რეალურ ვადაზე 12-დან 36-თვემდე. არენდით გაცემული ობიექტების მესაკუთრეებად, როგორც წესი, გვევლინება ფინანსური დაწესებულება, რომელიც ახორციელებს საკონტრაქტო ლიზინგს. ამასთან, საარენდო გადასახადი ფიქ-

სირდება მკაფიოდ და მოიცავს დანახარჯებს მონყობილობის მომსახურებასა და რემონტზე.

ფინანსური ლიზინგი არის ფინანსური და ქონებრივ ურთიერთობათა კომპლექსი ლიზინგის გამცემის მიერ ახალი ქონების გადაცემის დროს. ლიზინგის მიმღების მიერ ახალი ქონების მიღება ხდება ამორტიზაციის სრული ვადით და ამ ობიექტის შემდგომი გადასვლით მოსარგებლის საკუთრებაში (ლიზინგის მიმღები). სალიზინგო გადასახადებით იფარება ლიზინგის გამცემის ყველა დანახარჯი და უზრუნველყოფილია ამ უკანასკნელის მიერ მოგების მიღება. ხელშეკრულების ვადის გასვლის შემდეგ ქონება ხდება არენდატორის საკუთრება ან შეძენილი იქნება მის მიერ ნარჩენი ღირებულების მიხედვით.

ფინანსური ლიზინგის ძირითადი მახასიათებლებია:

1. ლიზინგის ხელშეკრულება ატარებს საშუალო ვადიან და გრძელვადიან ხასიოს და ძირითადად მოიცავს ქონების მომსახურების ეკონომიკურად დასაბუთებული ვადის ნახევარზე მეტს ამიტომაც ფინანსური ლიზინგის დროს იდება მხოლოდ ერთი ხელშეკრულება:

2. ხელშეკრულების გაუქმების შეუძლებლობა არენდის ძირითადი ვადის პერიოდში, ე.ი. იმ დროის მონაკვეთში, რომელიც აუცილებელია ლიზინგის გამცემის დანახარჯების ანაზღაურებისათვის. გამონაკლის შემთხვევებში შესაძლებელია ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტა, მაგრამ ლიზინგის ღირებულების მნიშვნელოვანი გაზრდის პირობებში;

3. ლიზინგის ობიექტებს წარმოადგენენ ახალი ძვირადღირებული საგნები მომსახურების ხანგრძლივი ვადით, რომლებიც შეძენილია ლიზინგის გამცემის მიერ მხოლოდ ლიზინგის მიმღებთან წინასწარი თანხმობის შემდეგ, ამასთან ლიზინგის გამცემი არ იღებს პასუხისმგებლობას გამყიდველისა და არენდის ობიექტის არჩევაზე;

4. აუცილებელია მესამე მხარის მონაწილეობა გამყიდველისა (მიმწოდებელი ან ლიზინგის ობიექტის მწარმოებელი), რომლებიც ანხორციელებენ ყიდვა-გაყიდვის გარიგებას ლიზინგის გამცემთან დადებული ხელშეკრულების შესაბამისად. ამასთან მესა-

მე მხარე კარგავს უფლებას გარიგების ობიექტის საკუთრებაზე.

დასავლეთის რიგ ქვეყნებში საარენდო ურთიერთობათა ტიპები, რომლებიც განეკუთვნებიან ფინანსურ ლიზინგს, განისაზღვრებიან კანონმდებლობით. ასე მაგალითად, აშშ-ში ფინანსური ლიზინგის ხელშეკრულებამ უნდა უპასუხოს შემდეგ მოთხოვნებს:

1. ქონების ფლობის უფლება გადაეცემა ლიზინგის მიმღებს ხელშეკრულების მოქმედების ვადის ამოწურვის შემდეგ;

2. არასრული ამორტიზაციის შემთხვევაში ფლობისა და შესყიდვის უფლება განისაზღვრება კონკურენტული ვაჭრობის პირობებში;

3. ლიზინგის ვადა შეადგენს საარენდო ობიექტების მომსახურების ეკონომიკურად დასაბუთებული ვადის არანაკლებ 75%-ს;

4. მინიმალური სალიზინგო გადასახადების დისკონტირებული ღირებულება საინვესტიციო საგადასახადო კრედიტის გამოკლებით შეადგენს საარენდო ობიექტების რეალური ღირებულების არანაკლებ 90%-ს.

აღნიშნული მოთხოვნების დაუცველობის შემთხვევაში ფინანსური ოპერაცია განეკუთვნება ოპერატიულ ლიზინგს და არ აისახება ლიზინგის გამცემის ბალანსის შესაბამისი მუხლის მიხედვით.

განანსხვავებენ ფინანსური ლიზინგის შემდეგ ტიპებს:

1. განახლებადი ლიზინგი – ითვალისწინებს მონყობილობის პერიოდულ შეცვლას უფრო თანამედროვე ნიმუშებით ლიზინგის მიმღების მოთხოვნების მიხედვით;

2. გენერალური ლიზინგი – მოიცავს მონყობილობათა დამატებით ნუსხას, რომელთა შეძენა შეუძლია ლიზინგის მიმღებს ახალი კონტრაქტების დადების გარეშე;

3. ლიზინგი პაკეტში – ითვალისწინებს ახალი საწარმოს დაფინანსების სისიტემას, რომლის დროსაც შენობა და ნაგებობები მიეწოდება კრედიტად, ხოლო მონყობილობები კი ფინანსური არენდის ხელშეკრულებით.

ფინანსური და ოპერატიული ლიზინგის თავისებურებას წარმოადგენს ის, რომ ლიზინგის მიმღებს არა აქვს უფლება ლიზინგის საგანი გადასცეს სხვა პირს ლიზინგის გამცემის სპეციალური

ნებართვის გარეშე.

ფინანსური ლიზინგის დროს ლიზინგის მიმღები დამოუკიდებლად ირჩევს მიმწოდებელს და უგზავნის ლიზინგის გამცემს განაცხადს სალიზინგო ოპერაციის ჩატარებაზე. განაცხადს ერთდროულად თან ერთვის შემდეგი დოკუმენტები: პროექტის ძირითადი მახასიათებელი, რომლის შესაბამისად შეიძინება გარიგების მითითებული ობიექტი; სანარმოს პასპორტი და სანარმოს ხელმძღვანელთა პირადი საბანკეტო მონაცემები.

დადებითი გადაწყვეტილების შემთხვევაში ლიზინგის გამცემი ქონების მიმწოდებელთან დებს კონტრაქტს გარიგების საგნის შეძენაზე და ერთდროულად ლიზინგის მიმღებთან ლიზინგის ხელშეკრულებას.

მონეობილობებისა და სხვა აქტივების ექსპლუატაციაში შესვლა ხორციელდება გარიგების ყველა მხარის ხელმოწერის საფუძველზე.

სალიზინგო ობიექტების შეძენასა და ფლობაზე გადასახადების გადახდას ანხორციელებს ლიზინგის გამცემი დადგენილი კანონმდებლობის მიხედვით.

დაბრუნებითი ლიზინგი არის ფინანსურ და ქონებრივ ურთიერთობათა კომპლექსი, რომლის დროსაც ლიზინგის მიმღების ახალი ან უკვე ექსპლუატაციაში მყოფი ქონება გადაეცემა გაყიდვის გზით ლიზინგის გამცემს. დაბრუნებითი ლიზინგის ძირითადი შინაარსი მდგომარეობს ლიზინგის მიმღების მიერ ფულადი სახსრების მიზიდვასა და ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესებაში საკუთარი ქონების მიყიდვით ლიზინგის გამცემისათვის.

დაბრუნებითი ლიზინგის ძირითადი მახასიათებელია:

1. არენდის ხელშეკრულება იდება მხარეთა შეთანხმების მიხედვით ნებისმიერი ვადით და ატარებს მოკლევადიან, საშუალო და გრძელვადიან ხასიათს;

2. ხელშეკრულების ანულირების შესაძლებლობა არენდის ძირითადი ვადის პერიოდში, როგორც წესი, არ გამოიყენება, ვინაიდან არენდატორი დაინტერესებულია ქონების გაყიდვიდან ფულადი სახსრების გამოყენებაში;

3. ლიზინგის ობიექტია ლიზინგის მიმღების ახალი ან უკვე

ექსპლუატაციაში არსებული ქონება;

4. არ ფიგურირებს მესამე მხარე – ქონების გამყიდველი ლიზინგის მიმღები ოპერირებს როგორც ორი პირი – ლიზინგის მიმღები და ქონების გამყიდველი;

5. ხელშეკრულების მოქმედების ვადის ამოწურვის შემდეგ ლიზინგის მიმღები ისევ ხდება ქონების მესაკუთრე;

6. სალიზინგო გადასახადები უზრუნველყოფს ლიზინგის გამცემისათვის შეძენის ღირებულების ანაზღაურებას და მოგებას ინვესტირების მიხედვით ხელშეკრულების მოქმედების განმავლობაში.

ეკონომიკური შინაარსის მიხედვით დაბრუნებითი ლიზინგი ასოცირდება ფინანსურ და ოპერატიულ ლიზინგთან და ინარჩუნებს მისთვის დამახასიათებელ სპეციფიკას. ასეთი ლიზინგის ობიექტი შეიძლება იყოს როგორც ახალი, ასევე ექსპლუატაციაში მყოფი ქონება. გარიგების ვადა დგინდება მხარეთა შეთანხმებით იმ პერიოდზე, რომელიც შეიძლება მნიშვნელოვნად მცირე იყოს ამორტიზაციის ვადაზე, როგორც ეს ხდება ოპერატიულ ლიზინგში ხელშეკრულების მოქმედების ვადის ამოწურვის შემდეგ ფლობის უფლება ყოველთვის გადაეცემა ლიზინგის მიმღებს – ქონების პირველად მესაკუთრეს. დაბრუნებითი ლიზინგი ძირითადად გამოიყენება იმ საწარმოების მიერ, რომლებსაც გააჩნიათ არასტაბილური ფინანსური მდგომარეობა.

დაბრუნებითი ლიზინგის სახესხვაობაა შემდეგი ტიპის ხელშეკრულება - „მიმწოდებელი“ ლიზინგის ობიექტი. როგორც წესი მონეობილობა იყიდება მესაკუთრის მიერ ლიზინგის გამცემზე და ერთდროულად შეიძლება ამ გამყიდველის მიერ ფინანსური ლიზინგის პირობებით. ამასთან, განსხვავებით დაბრუნებითი ლიზინგისაგან, საბოლოო არენდატორ-მოსარგებლედ გვევლინება მესამე პირი, რომელზეც მითითებულია ხელშეკრულებაში ლიზინგის გამცემთან. ამგვარი ტიპის ლიზინგი ხასიათდება რიგი თავისებურებებით:

1. საწყის ეტაპზე იდება დაბრუნებითი ლიზინგის ხელშეკრულება;

2. ქონების ყოფილი მესაკუთრე – ლიზინგის მიმღები გასცემს

საარენდო ობიექტს ლიზინგის წესით მესამე პირზე – საბოლოო მოსარგებელზე (მეორე ლიზინგის მიმღებზე), ე.ი. ფორმდება სუბლიზინგის ხელშეკრულება, რომელიც დამოკიდებულია ადრე დადებული ხელშეკრულების პირობებზე;

3. ლიზინგის ვადის ამოწურვის შემდეგ მოწყობილობა გადაეცემა ან მიეყიდება საბოლოო ლიზინგის მიმღებს ორ ეტაპად ლიზინგისა და სუბლიზინგის ხელშეკრულების შესაბამისად.

ლიზინგის ყოველი სახე კლასიფიცირდება შემდეგი ნიშნების მიხედვით:

1. მონაწილეთა შემადგენლობა გარიგებისა – როგორც პირდაპირი, ასევე ირიბი; ლიზინგად გასაცემი ქონების ტიპი – როგორც მოძრავი, ასევე უძრავი ქონებისა;

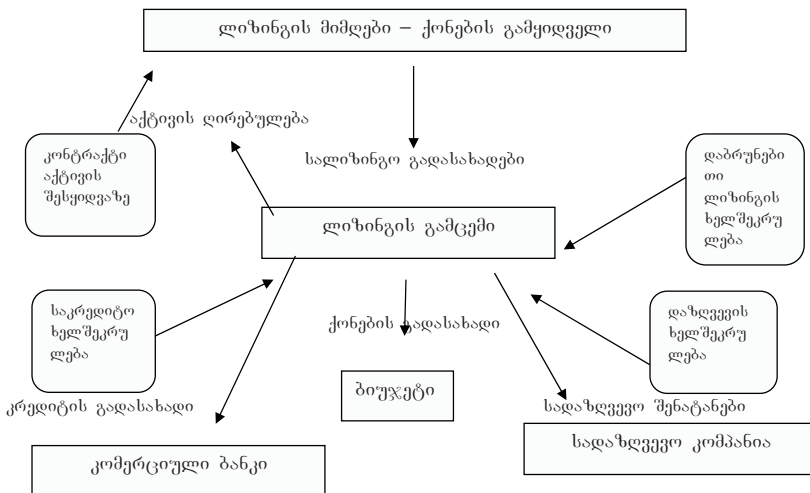
2. ბაზრის სექტორი – როგორც ეროვნული ისე უცხოური;

3. გარიგების ობიექტის მომსახურების მოცულობა – როგორც სუფთა ლიზინგი, ლიზინგი მომსახურების სრული პაკეტითა და ლიზინგი მომსახურების ნაწილობრივი პაკეტით;

4. კანონმდებლობით წარმოდგენილი შეღავათების გამოყენება – როგორც ფიქტიური, როდესაც გარიგება ხორციელდება სპეკულატიური მიზნებისთვის საამორტიზაციო და საგადასახადო შეღავათების მისაღებად, ასევე მოქმედიც;

5. სალიზინგო გადასახადების ანაზღაურების წესი – როგორც ლიზინგი თანაბარი ანაზღაურების სტრატეგიით, ლიზინგი კლებადი ანაზღაურების სტრატეგიით და ლიზინგი გადახდის მზარდი სტრატეგიით ხელშეკრულების მოქმედების ვადის მანძილზე.

ამგვარად ლიზინგის დაყოფა სამ ძირითად სახედ – ოპერატიული, ფინანსური და დაბრუნებითი პრინციპულად მნიშვნელოვანია კაპიტალის მოძრაობის პროცესის და სანარმოო ფორმით ამ მოძრაობის დროს ჩამოყალიბებული ეკონომიკური ურთიერთობების კვლევისას.

ნახ. დაბრუნებითი ლიზინგის ორგანიზაცია

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Шеремет А; Сайфулин Р; Методика финансового анализа предприятий. М. Юниглоб, 2005 г.
2. Управление организацией. Учебник под ред. А. Г. Поршнева; М. ИНФРА-М, 2006 г.
3. Страхование: теория, практика и зарубежный опыт. Под. ред. С. А. Смирнова; М, экспертное бюро, 2008.

ВИДЫ И ОСОБЕННОСТИ ЛИЗИНГА В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ

Бадри Давитаиа, Профессор

Резюме

В статье“ отмечается, что по экономическому содержанию возвратный лизинг имеет сходство с финансовым и оперативным лизингом, сохраняя при этом свою видовую специфику. Объектом возвратного лизинга может быть не только новое, но и бывшее в эксплуатации имущество. Сроки сделки устанавливаются по согласованию сторон на период, который может быть значительно меньше срока амортизации, как в оперативном лизинге. Также отмечено, что деление лизинга на три основных вида - оперативный, финансовый и возвратный принципиально важно при исследовании процесса движения капитала в производительной форме и складывающихся при этом экономических отношений.